

انتشارات، شماره ۶۴۲

حکومت‌مندی ایران‌شهری

تداوم تکنولوژی‌های قدرت در ایران

تألیف:

روح‌الله اسلامی

استادیار علوم سیاسی دانشگاه فردوسی مشهد

سرشناسه :	اسلامی، روح‌الله، ۱۳۶۴ -
عنوان و نام پدیدآور :	حکومت‌مندی ایران‌شهری: تداوم تکنولوژی‌های قدرت در ایران / تألیف روح‌الله اسلامی.
مشخصات نشر :	مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری :	۲۰۴ ص.
فروست :	انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد؛ شماره ۶۴۲.
شابک :	(ISBN: 978-964-386-316-6)
وضعیت فهرست‌نویسی :	فیا.
یادداشت :	کتابنامه: ص. ۱۸۹.
عنوان دیگر :	تداوم تکنولوژی‌های قدرت در ایران.
موضوع :	کشورداری -- ایران -- تاریخ.
موضوع :	کشورداری در ادبیات.
موضوع :	قدرت (علوم اجتماعی) -- ایران -- تاریخ.
موضوع :	قدرت (علوم اجتماعی) در ادبیات.
شناسه افزوده :	دانشگاه فردوسی مشهد.
وده‌بندی کنگره :	۱۳۹۴ ک ۵ الف / DSR ۶۵
رده‌بندی دیویی :	۰۰۴۴/۹۵۵
شماره کتابخانه ملی :	۳۹۶۷۹۷۸

انتشارات، شماره ۶۴۲

حکومت‌مندی ایران‌شهری تداوم تکنولوژی‌های قدرت در ایران

تألیف

دکتر روح‌الله اسلامی

ویراستار علمی

دکتر مهدی نجف‌زاده

وزیری، ۲۰۴ صفحه، ۱۰۰۰ نسخه، چاپ اول، پاییز ۱۳۹۴

امور فنی و چاپ: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد

بها: ۸۰۰۰۰ ریال

مراکز پخش:

فروشگاه و نمایشگاه کتاب پردیس: مشهد، میدان آزادی، دانشگاه فردوسی مشهد،

سازمان مرکزی، جنب سلف سرویس یاس، تلفن: ۳۸۸۳۳۷۲۷ (۰۵۱)

مؤسسه کتابیران: تهران، میدان انقلاب، خیابان نصرت، خیابان دکتر قرب، نرسیده به خیابان

فرصت، پلاک ۷ - تلفن: ۶۶۵۶۶۵۱۰-۱۵ (۰۲۱)

مؤسسه دانشیران: تهران، خیابان انقلاب، خیابان منبری جاوید (اردیبهشت) نبش خیابان نظری،

شماره ۱۴۲ - تلفاکس: ۶۶۴۰۰۲۲۰-۶۶۴۰۰۱۴۴ (۰۲۱)

Email: fum.publication@yahoo.com

فهرست مطالب

مقدمه.....	۹
تکنولوژی‌های قدرت و حکومت‌مندی در علوم سیاسی.....	۹
تکنولوژی‌های قدرت در عصر ساسانیان.....	۱۰
تکنولوژی‌های قدرت در سیاست نامه خواجه نظام الملک.....	۱۰
حکومت‌مندی یا تکنیک‌های دیپلماتیک ابن فرا.....	۱۱
سازه‌های معناگرا در حکومت‌مندی بوستان سعدی.....	۱۱
حکومت‌مندی در گلستان سعدی.....	۱۲
زوال تکنیک‌های حکومت‌مندی قدیم در ایران.....	۱۳
حکومت‌مندی مکانیکی در ایران عصر مشروطه.....	۱۳
فصل ۱ - تکنولوژی‌های قدرت و حکومت‌مندی.....	۱۵
حکومت‌مندی چیست و تکنیک قدرت به چه معنا است؟.....	۱۵
آیا حکومت‌مندی اهمیت دارد؟.....	۱۷
فرمول‌های حکومت‌مندی در علم سیاست.....	۱۸
حکومت‌مندی و تکنیک‌های قدرت در عصر متافیزیک.....	۱۹
حکومت‌مندی و تکنیک‌های قدرت در عصر فیزیک.....	۲۲
حکومت‌مندی و تکنیک‌های قدرت در عصر اطلاعات.....	۲۵
فصل دوم - تکنولوژی‌های قدرت ایران شهری.....	۲۹
نظریه‌های حکومت‌مندی ایران شهری.....	۳۰
افق معنایی نامه تنسر و عهد اردشیر.....	۳۳
مبانی فراز حکومت‌مندی ایران شهری (عهد اردشیر).....	۳۶
(۱) حکومت‌مندی تمدن‌های باستان.....	۳۶
(۲) ساختار حکومت‌مندی عهد اردشیر.....	۳۶
۱-۲) پادشاه.....	۳۶
۲-۲) موبدان.....	۳۷

۳۷	 (۳-۲) اشراف
۳۸	 (۴-۲) مردم
۳۸	 (۳) تکنولوژی‌های قدرت در عهد اردشیر
۳۸	 (۱-۳) تکنیک‌های اعتدالی هرم حاکمیت
۳۹	 (۲-۳) تکنیک به‌کار بردن زور
۳۹	 (۳-۳) تکنیک دادگری و عدالت
۴۰	 (۴-۳) تکنیک طبقات
۴۰	 (۵-۳) تکنیک دفع شورش رعیت
۴۱	 (۶-۳) تکنیک تعیین ولیعهد
۴۱	 (۷-۳) تکنیک‌های جنگ
۴۲	 مبانی فرود حکومت‌مندی ایرانشهری (نامه تنسر)
۴۲	 (۱) مشروعیت دینی حکومت
۴۳	 (۲) سنت اردشیر
۴۳	 (۳) اخلاقی طبقاتی
۴۴	 (۴) به هم خوردن طبقات و تکنیک مقابله با آن
۴۴	 (۵) تکنولوژی قدرت بر بدن‌ها
۴۵	 (۶) روابط خارجه ایرانشهری
۴۶	 (۷) تکنیک‌های خاص مملکتداری
۴۶	 (۱-۷) اطلاعات و جاسوس گماشتن
۴۶	 (۲-۷) تکنیک تعیین ولیعهد
۴۷	 (۳-۷) موبدان و سیاست

فصل ۳ - تکنولوژی‌های قدرت در سیر الملوک

۵۱	 حکومت‌مندی خواجه نظام الملک
۵۳	 تکنولوژی‌های قدرت در سیاست‌نامه خواجه نظام الملک
۵۳	 ۱- تکنیک‌های حفظ قدرت هرم حاکمیت (فره‌مندی نهادینه)
۵۸	 ۲- تکنیک‌های حکومت‌مندی کارگزاران (مشروطیت قدرت)
۶۱	 ۳- تکنیک‌های حفظ امنیت (جاسوسی و علم اعصاب حکومت)
۶۳	 ۴- تکنیک‌های اقتصاد سیاسی و خزانه داری (خزانه ذخیره)
۶۳	 ۵- تکنیک‌های فرهنگ سیاسی (علماء و مذهب)
۶۶	 ۶- حکومت‌مندی رعیت (گوسفندانی مطیع)

فصل ۴ - تکنیک‌های دیپلماتیک رسل الملوک

۷۱	 الزامات متنی دیپلماسی اسلامی
۷۳	 حکومت‌مندی دیپلماسی اسلامی در سه دوره
۷۴	 ۱- تکنیک‌های دیپلماسی در پدیدار متافیزیکی (رسول، سفیر)
۷۵	 ۲- زمینه سیاسی استبدادی
۷۸	 ۳- گزینش و استخدام سفیر

۷۹	۴-آیین‌های بودن سفیر
۸۰	۵-سازهای بودن سفیر
۸۲	۶-دیپلماسی و گفتگو
۸۴	۷-تکنیک‌های واقع گرای دیپلماتیک
۸۶	پدیدارشناسی تکنیک‌های دیپلماتیک این فرا

فصل ۵ - تکنولوژی‌های قدرت در بوستان ۸۷

۸۹	حکومت‌مندی در میراث سیاسی ایران
۹۰	روش‌شناسی زوالی فلسفی
۹۰	روش‌شناسی جامعه شناسی خطی
۹۰	روش‌شناسی استبداد ایرانی
۹۱	روش‌شناسی ساختاری قبیله‌ای
۹۱	روش‌شناسی‌های ناخودآگاهی
۹۲	۱) حکومت‌مندی شبانی در آرمان مشروعیت مردمی - مردم مداری
۹۴	۲) غایت کیفی حکومت‌مندی
۹۵	۳) اعمال قدرت مطلوب حکومت در ارتباط با تفکیک طبقات - اقناع داخلی
۹۷	۹) شهرت و وجهه حکومت‌مندی از خارج
۹۹	۵) کنترل قدرت با قدرت و فرهنگ سازمانی ضوابطی
۱۰۱	۶) صفات عملیاتی شده کارگزاران حکومتی
۱۰۳	۷) مراقب و تنبیه در اندرزنامه نویسی مردمی

فصل ۶ - تکنولوژی‌های قدرت در گلستان ۱۰۷

۱۰۸	الزامات صلح در دانش سیاست
۱۰۹	۱-تکنیک متافیزیکی
۱۱۱	تکنیک‌های اسلامی
۱۱۱	تکنیک‌های طبیعی
۱۱۲	تکنیک‌های ایران باستان
۱۱۲	۲-تکنیک تفهمی و پیداری
۱۱۴	۳-تکنیک تقدم عمل بر دانش (واقع گرایی)
۱۱۶	۴-تکنیک نیت خوانی نکردن
۱۱۷	۵-تکنیک سکوت و خاموشی
۱۱۹	۶-تکنیک تواضع و درویشی

فصل ۷ - زوال تکنولوژی‌های قدرت در ایران ۱۲۳

۱۲۵	پدیدارشناسی اسناد و گزارش‌های سیاسی
۱۲۶	آغاز سفر به فرنگ
۱۲۸	ناصرالدین شاه در روسیه
۱۲۹	ناصرالدین شاه در آلمان
۱۳۱	ناصرالدین شاه در بلژیک

۱۳۲	ناصرالدین شاه در انگلستان
۱۳۴	ناصرالدین شاه در فرانسه
۱۳۵	ناصرالدین شاه در سوئیس و ایتالیا
۱۳۷	ناصرالدین شاه در اتریش
۱۳۸	ناصرالدین شاه در عثمانی
۱۳۹	بازگشت شاه به ایران
۱۴۰	۱- متافیزیکی و تقدیرگرا
۱۴۲	۲- استبداد مطلقه
۱۴۴	۳- بی‌ادبی و فقدان تکنیک‌های انسانی
۱۴۵	۴- پدرسالاری
۱۴۷	۵- زبان قبیله‌ای
۱۴۹	فصل ۸ - ورود به تکنولوژی‌های مکانیکی قدرت
۱۵۲	پدیدارشناسی ورود ایرانیان به قدرت مکانیکی
۱۵۶	الف- حکومت‌مندی فقهی مکانیکی (نائینی)
۱۵۶	۱- فلسفه تاریخ سیاسی نائینی
۱۵۸	۲- آشنی متافیزیک با مکانیک
۱۶۰	۳- حکومت‌مندی مکانیکی جدید
۱۶۲	۴- آسیب‌شناسی حکومت‌مندی مکانیکی
۱۶۳	ب- حکومت‌مندی حقوق اساسی مکانیکی (فروغی)
۱۶۳	۱- مبانی سنتی حکومت‌مندی
۱۶۴	۲- مبانی جدید حکومت‌مندی
۱۶۶	۳- تکنیک‌های مکانیکی دولت
۱۷۰	۴- تکنیک‌های مکانیک ملت
۱۷۳	نتیجه‌گیری
۱۷۴	فصل اول حکومت‌مندی یا تکنولوژی‌های قدرت
۱۷۶	فصل دوم فرمول فراز و فرود حکومت‌مندی ایران‌شهری
۱۷۸	فصل سوم حکومت‌مندی سیاست داخله (خواجه نظام الملک)
۱۸۱	فصل چهارم تکنیک‌های دیپلماتیک ابن‌فرا
۱۸۲	فصل پنجم سازه‌های معناگرا در حکومت‌مندی بوستان سعدی
۱۸۳	فصل ششم حکومت‌مندی گلستان سعدی
۱۸۵	فصل هفتم زوال تکنیک‌های حکومت‌مندی قدیم در ایران
۱۸۶	فصل آخر حکومت‌مندی مکانیکی (فیزیک) در ایران
۱۸۹	منابع

مقدمه

دانشی موفق است که دارای روش های عملی جهت اثر گذاری بر واقعیت باشد. تکنیک با شعار و آرزو تفاوت دارد و علمی بودن هر رشته به معنای استفاده از روش و فنی است که در نهایت به خلق تکنولوژی بینجامد. ایرانیان از زمان باستان تا کنون در مورد سیاست و حکومت تکنولوژی های بسیاری خلق کرده اند. تمام تلاش نویسنده آن است که مجموعه ای از تکنیک های قدرت ایرانی را به صورت تداومی از ایران باستان تا کنون ترسیم نماید. ایران جامعه ای کلنگی، کژ و استبدادی نیست که به راحتی قابل به حاشیه کشاندن باشد؛ بلکه فنون و تکنیک های تداومی و مخصوص به خود را دارد که در نوع خود بی سابقه است. ایرانیان سر آغاز حکومت مندی در تاریخ اندیشه محسوب می گردند و نوشتار حاضر تلاشی است جهت ترسیم تداومی خرد حکمرانی ایرانیان در تاریخ که مورد ارزیابی انتقادی قرار خواهد گرفت. امروز دفاع از هویت ایرانی و تولید دانش بومی جز با نگریستن انتقادی به میراث و سنت امکان پذیر نیست. جریان اندیشه با زور و بخش نامه ایجاد نمی گردد، بلکه در فضایی آزاد به دور از قصدیت های ایدئولوژیک می توان مقداری بر دانش جهانی با تواضع و آرامش افزود. کتاب به فصل های زیر تقسیم شده است که به آن پرداخته می شود.

تکنولوژی های قدرت و حکومت مندی در علوم سیاسی

در فصل اول با مبنا قرار دادن تکنولوژی یعنی مهارت عملی و توانایی تکنیکی انسان سعی می شود، سه گونه از حکومت مندی در سیر فلسفه سیاسی ترسیم گردد. حکومت مندی تنظیم رفتار جمعی انسان ها به شیوه مطلوب در امر سیاسی و کاهش احتمال مخاطرات آن و افزایش احتمال سود، لذت و شادی می باشد. بر این اساس سه نوع آرمانی پدیدار آگاهی سیاسی یعنی؛ متافیزیک، فیزیک و اطلاعات سه عصر را شکل می دهند. این نوشتار سیر اندیشه ای و عملی به صورت وجه منفی و مثبت سیاست را بررسی کرده و با ارائه بحران ها و انتقال های عصری، نظریه شانس را معرفی می کند. این که انواع گوناگون حکومت مندی کدام اند؟ آیا هیچ قانون خاصی در

حکومت‌مندی‌ها به لحاظ تاریخ فلسفه سیاسی وجود دارد؟ تبلور حکومت‌مندی در سه عصر آگاهی بشر به چه نحوی می‌باشد؟ پرسش‌هایی است که مورد بررسی قرار می‌گیرند، تا حکومت‌مندی از سازه منفی در عصر اطلاعات به تمام حوزه اندیشه سیاسی بسط یافته و در قالب یک نظریه بی‌طرفانه خود را نمایان سازد. در این فصل معنای تکنیک سیاسی، تکنولوژی قدرت و حکومت‌مندی در کتاب مشخص می‌شود.

تکنولوژی‌های قدرت در عصر ساسانیان

با توجه به این واقعیت که ایرانیان مخترع اولین حکمرانی جهانی با اصول انسانی هستند که سلسله‌های باشکوه امپراطوری خلق کرده‌اند؛ از چه اصولی در این راستا استفاده نموده‌اند؟ در این فصل تکنولوژی‌های قدرت در عصر ساسانیان به صورت نمودهای متعالی تا میانه حکمرانی و زوال رفته در انتهای قدرت ساسانیان مورد واکاوی قرار می‌گیرند. برخی از نظریه‌های فلسفه تاریخ برآنند که تمدن زمانی شکل می‌گیرد که چالش‌ها و منازعات جمعی پیرامون امر عمومی به صورت غیرخشونت آمیز حل و فصل شود. تشکیل تمدن، ارتباط زیادی با دولت و ساختارهای بوروکراتیک دارد. ساختارهای بوروکراتیک نیز بر مبنای شاکله‌های فلسفی دینی و اسطوره‌ای، سازه‌های فرهنگی اندیشه‌ای و ساختارها و نهادهای عینی مستقر می‌شود. اگر با این پیش فرض سیاست را هنر ممکنات با استفاده از تکنولوژی‌های قدرت فرض بگیریم، این فصل قصد دارد سیاست ایران‌شهری عصر ساسانیان را بررسی کند. از این زاویه، با عبور از نظریه‌های خطی و شرق‌شناسانه، ایران به سان تمدنی باستانی با میراث ارزشمند سیاسی فرض شده، ابعاد و مختصات نظریه حکومت‌مندی ایران‌شهری را با تحلیل افق معنایی، بر اساس دو اندیشه‌نامه سیاسی مشهور دوره ساسانیان، یعنی عهد اردشیر و نامه تنسر تبیین شده است. نظریه حکومت‌مندی ایران‌شهری ساسانیان، بر اساس دو متن از دو دوره فراز (عهد اردشیر) و فرود (نامه تنسر) استوار است. این فصل می‌کوشد منحنی تحول را مورد واکاوی قرار دهد تا مشخص شود که چه تکنیک‌هایی از قدرت، ساسانیان را به اوج رساند و چه تکنیک‌هایی از قدرت، آن را به زوال و فروپاشی کشاند.

تکنولوژی‌های قدرت در سیاست نامه خواجه نظام‌الملک

آنچه ابن‌خلدون در مورد چرخه ظهور و سقوط عصیت در حکومت‌های قبیله‌ای می‌نویسد در مورد ایران صدق نمی‌کند: چرا که وجود طبقاتی چون دهقانان، نهادهایی چون وزارت، سازهایی چون قنات، رومی چون وقف و ... باعث شده است مبانی حکومت‌مندی در ایران فضا‌های تنفسی داشته باشد که خارج از تکنیک‌های تغلب استبدادی تعریف شود. برای نمونه می‌توان به

متن سیاست‌نامه خواجه نظام الملک اشاره کرد که در آن به رغم داشتن روحیه اشاعری و حکمت عملی اندرزی ایرانشهری شیوه‌های خردورزانه‌ای از اعمال و محدود نمودن قدرت را ترسیم می‌کند. ایرانیان افزون بر فقه، حکمت و عرفان شیوه‌ای به نام اندرنامه نویسی داشته‌اند که میراث تداومی ایران باستان آن‌ها است و در این شیوه، تکنیک‌هایی برای حکومت‌مندی پیشنهاد و پیاده کرده‌اند که با آن که در عصر حکومت‌مندی متافیزیک به سر می‌برند، ولی نشانه‌های واقع‌گرا و مصلحت‌گرایی از چرخش امور عمومی را در خود جای داده است. این فصل با استفاده از ادبیات نظری حکومت‌مندی به دنبال ترسیم تکنیک‌های اعمال قدرت و محدود کردن قدرت در سیاست‌نامه خواجه نظام الملک می‌باشد و با ارائه یک مدل نظری به نقد و ارزیابی آن می‌پردازد.

حکومت‌مندی یا تکنیک‌های دیپلماتیک ابن فرا

یکی از غایت‌های علم سیاست پرهیز از خشونت و حاکم کردن شرایط و ساختاری است که از طریق آن صلح فراهم می‌شود. در قرن بیستم متفکران سیاست خارجی، دیپلماسی و حقوق بین‌الملل راجع به تنظیمات سیاست و رفتار بازیگران بین‌الملل تکنیک‌های زیادی را در منطق عصر مدرن و پسامدرن ابداع کرده‌اند. در دوران سنتی که دولت ملی، سازمان‌های بین‌الملل، وزارت‌خانه‌ها و سفارت‌ها وجود نداشتند و قدرت شکلی پادشاهی و استبدادی داشت، برخی از متفکران راجع به آداب دیپلماتیک و تشریفات و تکنیک‌ها در رفتار بازیگران بین‌الملل گزاره‌هایی ارزشمند نوشته‌اند. ابن فرا نویسنده‌ای بسیار خلاق و سیاست‌شناس در دوره میانه اسلامی است که یکی از اولین رساله‌های آداب دیپلماتیک و تشریفات سفارت را در منطق حکومت‌مندی سنتی و متافیزیکی با منابع اسلامی، یونانی و ایرانی نوشته است. رسل الملوک، رساله‌ای تکنیکی است که در آن از استخدام شدن و شیوه‌های آموزش و تمرین، تا صفات کیفی و تشریفات سفارت مورد تحلیل قرار گرفته است. این فصل با استفاده از روش پدیدارشناسی و چارچوب نظریه حکومت‌مندی دیپلماسی، قصد دارد کتاب رسل الملوک نوشته ابن فرا فقیه برجسته دوران عباسی در بغداد را مورد واکاوی انتقادی قرار دهد.

سازه‌های معناگرا در حکومت‌مندی بوستان سعدی

حکومت‌مندی شیوه بررسی احتمالات کنش و رفتار آدمی در محیط سیاسی و کنترل کردن آنها می‌باشد. روش‌های علمی در علوم سیاسی اغلب از دیدگاه مارکسیستی، ساختاری و کارکردی سنت حکومت‌مندی در ایران را مورد واکاوی قرار می‌دهند. نظریه‌های استبداد ایرانی، زوال و گسست اندیشه سیاسی در ایران، تصلب سنت و رویکرد تداوم ناخودآگاه جمعی ایرانیان

در این دسته جای می‌گیرند. در این فصل قصد بر آن است تا با روش‌شناسی کیفی و برساخته‌ای برآمده از سنت اندرزنامه‌ای حکومت‌مندی در عرفان ایرانی، به نقد عملی این سه روش‌شناسی پرداخته شده است و انگاره‌ها و سازه‌های هفت گانه معناگرایی سعدی با مطالعه موردی و تحلیل متن بوستان سعدی واکاوی می‌گردد. در فرجام نوشتار نیز با توجه به جایگاه سعدی و روش‌شناسی اندرزی مبتنی بر اخلاق جایگاهی برای اعمال و محدود کردن قدرت، فرضیه تکنولوژی مرکز ثقل فلسفه سیاسی بررسی می‌شود.

حکومت‌مندی در گلستان سعدی

تکنیک‌های قدرت ایرانیان جهت رسیدن به صلح چیست؟ صلح یکی از غایت‌های علم سیاست به‌شمار می‌آید. برای این که صلح از حالت شعاری بیرون آمده و در واقعیت عینی، اجتماعی و سیاسی عملیاتی شود نیاز به تکنیک است. سعدی یکی از ادیبان ایرانی است که در مجموعه گزاره‌های اندرزنامه‌ای، شیوه‌های اجرایی و کاملاً عملی برای رسیدن به صلح را ترسیم می‌کند. در این پژوهش بر شش تکنولوژی سعدی در گلستان سعدی با عنوان: تکنیک متافیزیکی؛ تکنیک تفهیمی و پدیداری؛ تکنیک تقدم عمل بر دانش (واقع‌گرایی)؛ تکنیک نیت‌خوانی نکردن؛ تکنیک سکوت و خاموشی و نهایتاً تکنیک تواضع و درویشی پرداخته می‌شود و با استفاده از تحلیل متن گلستان سعدی با روش پدیدارشناسی نقد و ارزیابی اندیشه ایرانی در مورد صلح بررسی و تبیین می‌گردد.

زوال تکنیک‌های حکومت‌مندی قدیم در ایران

انسان‌ها تا هنگامی که مواجهه عملی و اندیشه‌ای با غیر پیدا نکنند، توان شناخت و خودآگاهی به دست نمی‌آورند، به ویژه آن که جماعت انسانی دارای سابقه تاریخی، فلسفی، سیاسی باستانی و امپراطوری باشند که درجات درجا زدن و ماندن در خود با تصورات نارسیتی (خودشیفتگی) در آن‌ها تشدید می‌شود. این نوشتار قصد دارد به بررسی نخستین برخورد ایرانیان در اواخر دوره قاجار با فرهنگ و تمدن غرب بپردازد. نگهبان زبان و فرهنگ ایرانی از رأس هرم حاکمیت یعنی ناصرالدین شاه انتخاب شده است و قصد بر آن است با تکیه بر نوشته‌ها و اسناد به جای مانده از سفر تاریخی پنج ماهه او به روسیه، آلمان، انگلیس، فرانسه، اتریش، سوئیس، ایتالیا و عثمانی تصویرری زبانی ترسیم گردد تا در پرتو آن نشان داده شود که چگونه تکنولوژی‌های قدرت سیاسی و دیپلماتیک ایران در پایان عهد قاجار رویه‌ای زوالی پیدا کرده است.

در این فصل به دلیل همدلی سنت و فرهنگ سیاست عهد قاجار با بسترهای ضد مدرنیته و

محتوای متون، بررسی نگرش انتقادی به سیاست و حکومت در ایران و در آوردن تکنیک‌های سیاست‌گذاری برای علم سیاست در ایران از آقایان دکتر احمد خالقی، دکتر محمد باقر خرمشاد، دکتر رضا نظرآهاری، دکتر سید کاظم سجاده‌پور، دکتر حسین سیف زاده، دکتر مرتضی مردی‌ها، دکتر غلامرضا کاشی، دکتر داود فیرحی، دکتر ابراهیم برزگر، دکتر عباسعلی رهبر، دکتر شجاع احمدوند و دکتر محسن خلیلی که نقش مهمی داشته‌اند تشکر و قدردانی می‌نمایم. این کتاب بدون پیگیری‌ها و همفکری همسر فاطمه ذوالفقاریان به مرحله نهایی نمی‌رسید، چرا که آنچه را که حق خویش بود برای اهداف آینده‌ای نامعلوم و شاید‌های نسلی مصرف نمود و تا همیشه وامدار محبتش هستم. در اصلاح نهایی علمی این اثر آقای دکتر مهدی نجف زاده استاد و همکار اندیشمندم در گروه علوم سیاسی دانشگاه فردوسی مشهد زحمات زیادی متحمل شده‌اند که از ایشان تشکر فراوان دارم. ویراستاری ادبی متن را آقای محمد جعفر تائبه حقیقی انجام داده‌اند که از ایشان نیز سپاسگزارم. در خاتمه از تمامی خوانندگان محترم درخواست می‌نمایم که از طریق رایانامه eslami@ac.au.ir انتقادات و پیشنهاد‌های خود را با اینجانب مطرح فرمایند

روح الله اسلامی

بهار ۹۴ - دانشگاه فردوسی مشهد